

Mogućnosti realizacije dodatne nastave povijesti – izvanučionička nastava u Hrvatskom povijesnom muzeju, Hrvatskom školskom muzeju i Hrvatskom državnom arhivu

U radu su predstavljene mogućnosti realizacije Dodatne nastave povijesti u muzejima i arhivima. Izvanučionička nastava Povijesnih skupina OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog u Ivancu, u korelaciji s izvannastavnom grupom Mladih knjižničara, realizirana je u ožujku 2012. u Hrvatskom povijesnom muzeju, Hrvatskom školskom muzeju i Hrvatskom državnom arhivu. Autorice detaljno prikazuju tijek svakog nastavnog dvosata, kao i dio rezultata izvanučioničke nastave.

Ključne riječi: dodatna nastava povijesti, povijesne skupine, Mladi knjižničari, izvanučionička terenska nastava, Hrvatski povijesni muzej, Hrvatski školski muzej, Hrvatski državni arhiv.

Uvod

Dodatna nastava iz povijesti ima za cilj omogućiti svim zainteresiranim učenicima stjecanje dodatnog znanja vezanog za povijesni sadržaj bilo svjetske, nacionalne ili zavičajne povijesti. Kod toga je potrebno služiti se kreativnim metodama i istraživačkim radom u kojem sudjeluje svaki učenik. Na taj se način kod učenika potiče kritičnost prema određenim povijesnim događajima i ličnostima, a učenike se osposobljava da razumiju prošlost i sadašnjost te ih se osposobljava za budućnost.

Izvannastavne aktivnosti u osnovnoj školi podrazumijevaju učiteljevu slobodu kreiranja odgojno-obrazovnog rada i smisao za stvaralaštvo, a istodobno i uspješan poticaj za angažiranje učenika za rad izvan redovite nastave. Prednost izvannastavne aktivnosti je u tome da učenici sami biraju aktivnosti za koje imaju interes pa tako i brže uče na temelju tih aktivnosti.

Izvannastavne aktivnosti obično su povezane s određenim nastavnim predmetom ili su interdisciplinarne naravi. Načini i metode realizacije izvannastavnih aktivnosti pretežito su radioničkoga, projektnoga, skupnoistraživačkoga, samoistraživačkog

tipa odgojno-obrazovnog rada, terenske nastave i/ili drugih aktivnih didaktičko-metodičkih pristupa.¹

Osnovni cilj izvanučioničke (terenske) nastave je omogućiti stjecanje osobnog iskustva i doživljaja kod učenika. Rad izvan škole potiče radost otkrivanja, istraživanja i stvaranja, pogodan je za timski rad te potiče intelektualan razvoj. U izvanučioničkom radu koristi se interdisciplinarni pristup sadržaju različitih nastavnih predmeta te na taj način učenici lakše i brže uče, a nastavni sadržaji približavaju im se na nov, neposredan i zanimljiv način. Izvanučionička nastava treba biti dobro planirana s jasnim ciljevima i zadacima.²

Muzejske ustanove imaju važno mjesto u aktivnim metodama učenja i poučavanja. Kurikulumom Osnovne škole Ivanec za redovnu i dodatnu nastavu iz povijesti 2011./2012. planirana je izvanučionička nastava u muzejima, i to u korelaciji s drugim nastavnim predmetima.³ S obzirom da naš grad nema muzeja nastojali smo školske godine 2011./2012. učenike od petog do osmog razreda što bolje upoznati s institucijom muzeja, njezinom djelatnošću i važnošću. Ujedno smo ih željeli zainteresirati i potaknuti na samostalne posjete muzeju kao važnom povijesnom, ali i kulturnom izvoru.⁴

S petim razredima izvanučionička nastava odrađena je u Muzeju krapinskih neandertalaca u Krapini (korelacija s hrvatskim jezikom, matematikom i njemačkim jezikom), a sa šestim razredima u muzeju dvorca Trakošćan (korelacija s hrvatskim jezikom).⁵ Sedmi i osmi razredi u sklopu dodatne nastave povijesti u korelaciji s drugim nastavnim predmetima (kemija, fizika, hrvatski jezik) posjetili su više muzeja u Zagrebu povodom *Noći muzeja 27. siječnja 2012. godine*, dok su u ožujku 2012. posjetili Hrvatski povijesni muzej, Hrvatski školski muzej i Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (korelacija sa skupinom *Mladi knjižničari*). Planirani ciljevi takve nastave obuhvaćali su proširivanje i utvrđivanje i usustavljanje odgojno-obrazovnih sadržaja povijesti kroz dodatne sadržaje i posjete adekvatnim institucijama (muzeji, arhivi, knjižnice), samostalno stjecanje novih znanja, te primjenu znanja radom na povijesnim izvorima.

U izvanučioničku terensku nastavu u Zagrebu, realiziranu u ožujku 2012. godine, uključene su bile povijesne skupine koje djeluju na školi, a obuhvaćaju učenike šestih, sedmih i osmih razreda. Voditeljice povijesnih skupina su Sonja Poljak i Suzana Jagić, a u izvedbu terenske nastave bila je uključena i školska knjižničarka Draženka

1 Vidi i: Valentin Puževski, *Škola otvorenih vrata* (Zagreb: Naklada Slap, 2002.), 119-128.

2 Vidi i: Dubravka Matić, „Terenska nastava u nastavi povijesti“, *Povijest u nastavi*, IX, 1 (proljeće 2011.): 23-40.

3 Kurikulum OŠ Ivanec, http://os-iksakcinskog-ivanec.skole.hr/upload/os-iksakcinskog-ivanec/images/static3/700/attachment/KURIKULUM_11-12.pdf (posjet 4. VIII. 2012.)

4 Kako je odaziv učenika bio vrlo velik odlučile smo školske godine 2012./2013. pokrenuti projekt putem kojeg bi organizirali mjesečne posjete muzejima (na početku u široj okolici, a zatim i diljem Hrvatske)

5 O realizaciji izvanučioničke nastave u muzeju Dvor Trakošćan šk. god. 2009./2010.: Suzana Jagić, „Izvanučionička nastava u muzeju Dvor Trakošćan“, *Povijest u nastavi*, VIII, 2 (jesen 2010.): 299-308.

Stančić sa skupinom *Mladi knjižničari* koja kao oblik izvannastavne aktivnosti djeluje u Osnovnoj školi Ivanec.

I. Hrvatski povijesni muzej

Hrvatski povijesni muzej u Zagrebu ostvaruje svoju edukativnu ulogu u prezentativnoj komunikaciji i načelno je usmjeren na zadovoljavanje potreba i interesa odgojno-obrazovnih institucija, određujući tako školsku populaciju kao svoju primarnu publiku.⁶ U skladu sa školskim planom i programom muzej realizira sadržajno osmišljene i pedagoški obrađene tematske izložbe putem kojih učenicima pomaže u stjecanju znanja i podizanju kvalitete nastave povijesti.⁷ Uz taj primarni cilj muzeji općenito razvijaju osjećaje čuvanja i vrednovanja baštine te upoznaju posjetitelje sa svrhom i ulogom institucije muzeja.

Za učenike dodatne nastave iz povijesti sedmih i osmih razreda organizirana je izvanučionička nastava u trajanju od dva školska sata u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu. Učenici su imali prigodu upoznati se s radom muzeja, posjetiti izložbu *Domovinski rat*, a za njih je organizirana i radionica o obitelji Mažurnić. S obzirom na uzrast, trebalo je rad organizirati tako da se obuhvati gradivo koje je poznato i zanimljivo svim učenicima. Svemu je prethodila priprema učenika, ponavljanje gradiva, upućivanje na ono što će vidjeti u muzeju i na koji način će se raditi. Cjelokupni način rada bio je dogovoren s muzejskom pedagoginjom Jelenom Hotko.

Cilj je bio produbljivanje znanja o Ivanu Mažuraniću i Ivani Brlić Mažuranić te upoznavanje s povijesnim činjenicama o Domovinskom ratu.

Po dolasku u Muzej učenicima je bila predstavljena izložba o *Domovinskom ratu* gdje su se upoznali s tijekom Domovinskog rata putem karata, oružja, razne vojne opreme, niza svakodnevnih uporabnih predmeta te niza plakata, proglasa i fotografija nastalih prije i tijekom rata. Uz prilagođeno vodstvo, izložba je privukla pažnju učenika i živo im prikazala ratna zbivanja u Hrvatskoj tijekom Domovinskog rata nizom povijesnih izvora te audio-vizualnim prikazom. Na taj način produbila je njihovo znanje o navedenoj temi prezentirajući im zbivanja na jedinstven način. Priču su pričali muzejski predmeti sadržavajući u sebi i informaciju i poruku te na taj način djelovali na doživljajnu stranu učenja pružajući im jedno novo iskustvo.

Nakon toga učenici su se uputili u *Dvoranu portreta* u kojoj je muzejska pedagoginja gđa Jelena Hotko organizirala radionicu o Ivanu Mažuraniću i njegovoj unuci Ivani Brlić Mažuranić. Pomoću izloženih osobnih predmeta obitelji Mažuranić koji se nalaze u posjedu Muzeja muzejska pedagoginja ispričala je učenicima priču

6 O pedagoškim programima HPM vezanim uz izložbene aktivnosti te o ulozi i funkciji muzejskog pedagoga vidi: Jelena Hotko, „Nastava povijesti u muzeju i uloga muzejskog pedagoga – Hrvatski povijesni muzej“, *Povijest u nastavi*, VIII, 2 (jesen 2010.): 231-245.

7 Andreja Belušić, „Komunikacijska i edukativna uloga Hrvatskog povijesnog muzeja. Prezentacija pripreme pokretnog edukativnog programa Svakodnevni život hrvatskih plemićkih obitelji u 18. st.“, *Zbornik radova I. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem* (lipanj 2001.): 130-139.

o Ivanu Mažuraniću, poznatom hrvatskom banu, političaru i pjesniku, njegovoj mladosti, školovanju i političkoj karijeri. Na priču o banu nadovezala je priču o Ivani Brlić Mažuranić, unuci hrvatskoga bana i spisateljici poznatoj kao „hrvatski Andersen“. Učenici su se upoznali s njezinim odrastanjem, školovanjem, bračnim životom te nastajanjem njezinih najpoznatijih priča za djecu. Čitajući *Dnevnik* Ivane Brlić Mažuranić muzejska pedagoginja uvela je učenike u vrijeme s početka XX. stoljeća u Hrvatskoj i dala dašak tog razdoblja kako bi se što bolje uživjeli u vrijeme i prilike djelovanja Ivane Brlić Mažuranić.

Učenici su bili vrlo zadovoljni novim spoznajama o povijesnim zbivanjima koja su stekli zahvaljujući novom pristupu i načinu rada, što se pokazalo i u učeničkim radovima nastalima na zadane teme. Zadatak im je bio da putem sastavaka i prezentacija predstave što su novo saznali i kako su doživjeli posjet Muzeju, a određen je kroz tri teme: 1. Usporedi političke prilike u Hrvatskoj krajem XIX. i krajem XX. stoljeća; 2. Važnost Ivana Mažuranića i njegove politike za hrvatsku povijest; 3. Odnos Ivana Mažuranića i Ivane Brlić Mažuranić.

II. Hrvatski školski muzej

Osnovna zadaća Hrvatskog školskog muzeja je sustavno prikupljanje, proučavanje i izlaganje građe iz prošlosti i sadašnjosti hrvatskoga školstva i pedagogije. U muzeju postoje zbirke učila, nastavnih pomagala i školske opreme, radova učenika i nastavnika, likovnih radova, udžbenika i priručnika, školskih propisa, arhivska zbirka, zbirka fotografija te dokumentacija o školstvu. U sastavu muzeja je i Pedagoška knjižnica Davorina Trstenjaka. Muzej je zahvalna destinacija za provođenje terenske nastave pa nije čudo da je odabran za posjetu.

Za učenike izvanastavne aktivnosti Mladi knjižničari organizirana je izvanučionička nastava u trajanju od dva školska sata u Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu. S obzirom da se radilo o učenicima koji u sklopu aktivnosti svoje grupe primarno razvijaju informacijsku pismenost⁸ proučavajući što je moguće više različitih izvora informacija i sredstava komunikacije, to je posjeta Školskome muzeju bila prirodan dio tog procesa. Na taj je način planirano dopunjavanje znanja o načinu na koji su učenici učili kroz povijest, što je zabilježeno u izvorima koji su sastavni dio muzejskog postava. U sklopu priprema prije odlaska u posjet muzeju učenicima je sugerirano da pitaju starije članove obitelji kako je izgledalo školovanje u njihovo doba, a na web stranici muzeja pretražili su što će moći vidjeti prilikom posjete. Učenici su upoznati s uljudbenim normama prilikom posjeta muzeju. Tijek

8 Informacijska pismenost je skup kompetencija potrebnih u informacijskom dobu, a odnosi se na poznavanje potrebe za informacijom, umijeće nalaženja i pristupanja potrebnoj informaciji, njezino kritičko vrednovanje i korištenje pronađenog u daljnje svrhe imajući na umu pri tome ekonomska, pravna i društvena pitanja kao i ograničenja odnosno etiku korištenja informacija. The Big 6™. <http://big6.com/> (posjet 12. VI. 2012.)

posjete dogovoren je s muzejskom pedagoginjom Ivanom Dumbović Žužić i potom je predstavljen članovima grupe.

Cilj posjeta Hrvatskome školskom muzeju bio je produblјivanje znanja o načini- ma na koji su se educirale prijašnje generacije učenika te usporedba s trenutnim mo- gućnostima educiranja obzirom na medije učenja i poučavanja, količinu informacija i njihovu relevantnost.

Učenici su u Muzeju prvo razgledali stalni postav, što je trajalo oko 45 minuta. Upoznaјуći se s inventarom školske učionice iz XIX. stoljeća uspoređivali su što je različito, a što slično u današnjim razredima. Nakon toga razgledali su preostali dio postava: učenici su se upoznali s učilima za početno čitanje, pisanje i jezike, matema- tiku, vjeronauk, prirodopis, fiziku i kemiju, povijest i zemljopis, s dijelom postava namijenjenom osnovnom školstvu, potom srednjem i visokom školstvu, dijelom postava vezanog uz rad učiteljskih udruga, povijesti stručne učiteljske literature, upoznati su s radovima učenika te s „Pariškom sobom“ i radnom sobom književnika Mate Lovraka. Komunicirajući cijelo vrijeme s našom domaćicom – voditeljicom Kristinom Gverić, učenici su bili oduševljeni razgledom prvih početnica, pribora za pisanje, postojanjem starinskih učila za slijepe i gluhonijeme. Interesantna su im bila računala za učenje matematike, zidne table, uzorci minerala, preparati životinja, pomagala za pokuse, astronomski instrumenti. Pažnju im je zaokupila i *Sramotna knjiga glavne učione u Zagrebu*, model gimnastičke dvorane, priča o školovanju uči- teljica te radovi učenika.

Nakon obilaska postava slijedila je radionica. Učenici su se uputili u *Igraonicu*, u još jednu rekonstruiranu učionicu iz prošlih vremena kako bi sudjelovali u radionici *Pišemo krasopisom* čiji je cilj bio upoznavanje djece s krasopisom koji je očuvan u zbirka- ma Muzeja te učenje osnova krasopisa i pokušaj djece da i sama tako pišu. Učenici su se prvo upoznali s pravilima ponašanja u učionici XIX. stoljeća. Sat kra- sopisa počeo je uz zvuk starinskog zvonca, vježbanja starinskog pozdrava učiteljici te pravilnog dizanja iz klupe i ponovnog pravilnog sjedanje koje su učenici iz zabave morali ponavljati – učiti u nekoliko navrata. Ista je stvar bila i s pregledom urednosti učenika nazočnih na satu (odjeće, frizure, higijene ruku). Upoznati su s pravilima discipline u učionici i načinu korištenja učila u učionici kako ne bi došlo do štete.

Potom je uslijedilo upoznavanje s vještinama krasopisa. Učenici su prvo razgledali pločice za pisanje dok je gđa Kristina Gverić u ulozi učiteljice podijelila radne listo- ve za radionicu krasopisa. Uputila je učenike kako da izvježbaju pisanje krasopisa i potom pišu smislene rečenice na drugom dijelu radnog lista. Učenici su se potom upustili u samostalno vježbanje vještine krasopisa. U iznimno poticajnoj atmosferi učenici su završili svoj zadatak, a „učiteljica“ je najuspješnijim proglasila krasopis Damjana Zbodulje koji se u ime cijele grupe zahvalio nazočnim djelatnicama Muzeja na zanimljivom danu u Hrvatskom školskom muzeju. Po završetku radionice učenici su iznijeli pozitivne dojmove o posjetu Hrvatskom školskom muzeju i takvom nači- nu učenja. Dok su još bili u euforičnom raspoloženju zbog neobičnog sata preuzeli su

zadaću da kroz poster, sastavak ili prezentaciju prikažu što su novo saznali i doživjeli u Muzeju.

III. Hrvatski državni arhiv

S obzirom na nastavno gradivo, znanje i interes učenika, **planirano** je bilo da povijesne skupine šestih razreda posjete Hrvatski državni arhiv u Zagrebu. U dobroj suradnji s Deanom Kovačec dogovoren je termin izvođenja nastave u Arhivu te tema, ciljevi, zadatci i aktivnosti izvanučioničke nastave, pa je prema tome izrađen i **program** naše terenske nastave. Nastava u Hrvatskom državnom arhivu realizirana je s malom grupom od 16 učenika, a imala je nekoliko zadataka.

U prvom dijelu posjeta Arhivu, učenici su obišli zgradu Arhiva – palaču Lubynski, te se upoznali s tijekom izgradnje palače, izgledom zgrade i dijelom prostorija unutar palače. Učenici su se ujedno upoznali sa samom institucijom arhiva i njegovom funkcijom.

Središnji dio posjeta činila je radionica o srednjovjekovnim poveljama koja je za učenike održana u nekadašnjoj Profesorskoj čitaonici. Odabir **teme** radionica dobrim je dijelom proizašao i iz Nastavnog plana i programa za šesti razred u kojemu se obrađuje upravo srednjovjekovna povijest. Putem muzejske radionice željele smo učenicima približiti razdoblje srednjega vijeka pomoću srednjovjekovnih povelja koje su se dodjeljivale istaknutim hrvatskim plemićkim obiteljima i tako bile statusni simbol plemstva. Učenici su se upoznali s pojmom povelja, materijalima na kojima su se one pisale, vrstama pisama koja su se koristila za pisanje povelja i mjestima koja su ih mogla izdavati. Pri tome su korištene **metode** izlaganja, metoda razgovora – diskusija i komparacija s već naučenim znanjem te metoda vizualnog zapažanja (deskripcije). Kao **sredstvo** za postizanje ciljeva u radionici poslužili su nam originalni povijesni izvori – povelje iz arhivskih fondova Hrvatskog državnog arhiva izabrane prema vremenskom kriteriju (grbovnica Vladislava II. Jagelovića iz 1496. godine, povelja o dodjeljivanju banske titule Petru Zrinskom iz 1665. godine, povelja Leopolda I. Isusovačkoj akademiji iz 1669. godine i kodeks Marije Terezije kojim daje pečat Severinskoj županiji iz 1778. godine), ali i reprodukcije, primjerice, Zlatne bula Bele IV. iz 1242. godine.

U završnom su dijelu učenici obišli Veliku čitaonicu te na kraju iznijeli svoje dojmove o provedenoj nastavi u arhivu. O velikom interesu govori i činjenica da se skupina zadržala u muzeju sat dulje nego što je predvišeno, kao i pohvale na rad i interes grupe. Aktivnost učenika nastavila se i radom kod kuće, bilježenjem dojмова s terenske nastave, pisanjem kratkih izvješća te izradom PowerPoint prezentacija.

Evaluacija

Izvanučionička terenska nastava započinje i završava u školi. Dobra priprema učenika i učitelja rezultirat će uspješnošću, dok rezultate trebaju procijeniti svi sudionici

terenske nastave. Potrebna je procjena organizacijskih komponenti i stečenog znanja učenika.

Kratka anketa provedena među učenicima pokazala je da su zadovoljni mjestima realizacije terenske nastave, metodama i oblicima rada. Svi su naglasili ugodno i zabavno neformalno učenje u muzejima, odnosno arhivu.

Rezultati rada pojedinaca i grupa prema postavljenim su zadacima predstavljeni učenicima na redovnoj nastavi. Učenici šestih i sedmih razreda te članovi skupine Mladih knjižničara predstavili su zaključke o izvanučioničkoj nastavi u Hrvatskom državnom arhivu, Hrvatskom povijesnom muzeju i Hrvatskom školskom muzeju putem kratkih i zanimljivih PowerPoint prezentacija. Učenici osmih razreda, osim svojih dojmova s izložbe i odlično izrađenih Powerpoint prezentacija na temu Domovinskog rata koje su prezentirali prilikom obrade nastavnih sadržaja, svojim su kolegama na redovnoj nastavi obrazložili i svoja promišljanja o poveznicama kraja XIX. i kraja XX. stoljeća. Zaključci i dojmovi učenika bit će predstavljeni i u školskom listu *Kukuljica*. Suradnici u muzejskim institucijama također su obaviješteni o rezultatima zadanog rada.

Literatura:

- Belušić, Andreja. „Komunikacijska i edukativna uloga Hrvatskog povijesnog muzeja. Prezentacija pripreme pokretnog edukativnog programa Svakodnevni život hrvatskih plemićkih obitelji u 18. st.“. *Zbornik radova I. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem*, (2001.): 130-139.
- Hotko, Jelena. „Nastava povijesti u muzeju i uloga muzejskog pedagoga - Hrvatski povijesni muzej“. *Povijest u nastavi* 16, 2010., 231-245.
- Hrvatski državni arhiv, Obilazak palače Lubyński*, deplijan.
- Jagić, Suzana. „Izvanučionička nastava u muzeju Dvor Trakošćan“, *Povijest u nastavi* god. VIII., br. 2 (16), (jesen 2010.): 299-308.
- Matić, Dubravka. „Terenska nastava u nastavi povijesti“, *Povijest u nastavi* god. IX., br. 1 (17), (proljeće 2011.): 23-40.
- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. (Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2010.)
- Nastavni plan i program za osnovnu školu*. (Zagreb: Ministarstvo obrazovanja i športa, 2006.)
- Puževski, Valentin. *Škola otvorenih vrata*. Zagreb: Naklada Slap, 2002

Internetski izvori:

- Kurikulum OŠ Ivanec. http://os-iksakcinskog-ivanec.skole.hr/upload/os-iksakcinskog-ivanec/images/static3/700/attachment/KURIKULUM_11-12.pdf (posjet 4. VIII. 2012.)

SUMMARY

The possibility of the realisation of additional history teaching – out of school lessons in Croatian history museums, Croatian school museums and Croatian state archives.

The paper presents the possibilities of the realisation of additional history teaching in museums and archives. Outdoor lessons of the History Group of the Ivan Kukuljević Sakcinski elementary school in Ivanec, in correlation with the extracurricular group of Young Librarians, were implemented in March 2012 in the Croatian history museum, Croatian school museum and Croatian state archives. The authors show in detail the course of every two-hour lesson, as well as a part of the results of the outdoor lessons.